

Ohlasy písní ruských

František Ladislav Čelakovský

ILJA VOLŽANÍN.....59

I BOHATÝR MUROMEC

Oj za horami, za vysokými,
za těmi lesy, za hustými,
a za lesy, za hustými Lichvinskými
vyletoval jasný, mladý sokol
na rychlých křídlech až pod oblaky,
a za tím za sokolem tři jestřábi,
tři zbojci-jestřábi jsou se hnali;
oni sokola obletovali,
oni k sokolu doletovali,
ostré zobce mu do těla zatínali,
až jsou oni sokola k zemi strhli,
a strhnuvše tak do smrti ubili.

Oj za horami, za vysokými,
za těmi lesy, za hustými,
a za lesy hustými lichvinskými
na koni se ubíral dobrý mládec,
on ne kvapem jel, a jen pojížděl
křížem ruce složiv, hlavu přikloniv,
jak by po širém poli hoře rozsíval.
I vzali se odněkud, přiskákali
tři jezdcí, všickni sobaky tatarské;
a oni dobrého mládce obskočili,
ze zad, z boku, ze předu naň doráželi,
ostré šavle mu do těla zatínali,
až jsou oni mládence s koně strhli,
a strhnuvše tak do smrti ubili.
Počali Tataré mládce svlíkati
z oděvu jeho drahého, stříbrného,

tož ze stříbrného i zlatého,
a jali se v jeho oděv dělití,
ubitému jinochu se posmívati. —
A z pod lesa, lesa hustého
vzav se tu odněkud kůň vyjíždí,
on nevyjíždí, on větrem letí,
a na tom na koni bohatýr Muromec,
Muromec ze slavného města Muroma.
Jedva Tatary zahlídnul, tři sobaky,
on z toulu vynímá kalenou střelu,
střelu pustí s tětivy hedvábné,
střela ta se zaryla v bílá ňádra,
v bílá ňádra prvního Tatařina
A Muromec vytasil meč ocelový,
mečem tím ocelovým rozpůlil
v dvě půle druhého Tatařina.
A třetí Tatařin na kůň vyskočiv,
utíká maní nemaní v širé pole;
i bylo se Muromci čemu smáti,
i bylo bohatýru takto mluvíti:
„Hoj, kdo přede mnou utíká v širé pol
na toho já meče netasívám,
za tím já střely kalené nepouštívám,
a pouštívám tě, můj koni bujný!“
Tomu hlasu kůň bujný porozuměl;
on prvním skokem — do půl pole,
on druhým skokem — do Tatařina
a třetím skokem — Tataru přes hlavu
i valí se, padá Tatřin k syré zemi,
na kusy lebka jeho roztřepena,
tož rázným kopytem koně bujného.
A vrátil se Muromec k dobrému mládenci,
k mládenci tomu dobrému, ubitému;

on vykopal hrob v širém poli,
do toho hrobu tělo položil,
za duši jeho se pomodlil
a schytav a svázav koně tatarské,
on s nimi ujížděl ve svatou Rus.

II ROZMLUVA NOČNÍ

Nepokryla se podzimním listím
dolina, dolinečka;
a posula se ruským vojskem
krajina krajinečka;
tož krajina ta, celá země švédská
od moře do hor vysokých;
a na vysoké hoře na noční stráži
mladý bojovník stojí,
on ke všem ke čtyřem nebes stranám
pilným okem pohlíží;
i nemluví on udatný mládec
s milými bratry svými,
ani na nebi s jasným měsícem,
tichým svým společníkem:
ale mluví on dobrý mládec
s milou dalekou stranou,
s milou dalekou stranou, rodným krajem,
a takto se vyptává:
„Ty pověz, pověz, rodná matičko,
Krajino, dálná strano!
či ještě na živu, na zdraví
roditel, starý otec?
Či po mně touží mladá žena?
A což maličké dítky!“ –
Ne svistem větrů daleká strana
mládenci odpovídá,
a odpovídá krajina rodná
sladkým ruským jazykem:
„Ty spokoj se, upokoj, udatný mládče,

žítvě starý otec tvůj,
i mladá žena s malými dětmi
chová tě v lásce věrné.“
„Ach, ty matičko, rodná strano,
trojí posluž mi službou:
což první služba – starému otcí
poklonu a dobrou noc;
což druhá služba – mé mladé ženě
políbení a lásku;
což třetí služba – maličkým dítkám
otcovské požehnání.“

III ROMANTICKÁ LÁSKA

Na záři to bylo, na usvítě —
s růže květu rosa nepadala,
a po lících slzy ronily se
mladé dívce, mladé Vasilevně;
ona ve zámutku, v té žalosti
z bolných ňader těžce povzdychnula,
k mládenci dobrému promluvila:
„Ty s Bohem buď, s Bohem, druhu milý!
ty s Bohem naděje, můj miláčku!
Už nám na věky se rozejíti;
otec, matka tebe nemilují,
i rodina nenávidí tebe,
jinému mne, milý, zasnubují.“ —
Jak tu dobrý mládec zamyslíl se,
zamysliv se potom odpověděl:
„Ty neplač, neplač, duše moje!
Ty družko nelom ruce bílé!
Nám pomyšlení pomysliti,
a nám pevnou radu uraditi.
daleko odtud v dálném kraji,
což v dálném kraji mezi horami
proteká jezero velké velmi,
a na tom na jezeru ostrov stojí,
a zarostlý ostrov v divné kráse.
Osedlám já večer dva koníky,
k jezeru se na nich odpravíme;
na břehu vyrobím rychlou loďku,
k ostrovu na ní se doplavíme;
na ostrovu vystavíme město,

a město-li ne, aspoň vesničku,
v té budeme v lásce přebývati
až do věku, až do smrti naší.“ —
Jak mu odpovídá slíčné děvče,
slíčné děvče, mladá Vasilevna:
„Ach, kam poděje se má zahrádka,
kam kvítečky, červené a modré?
kdež tam otce, kde matičku najdu,
kde sestřičky, mé milé družičky?“ —
„Všude najdeš zas, milá, zahrádku,
kam pohlédneš, modráčky vyrostou,
kde umyješ líce, růže zkvétou;
tvůj otec bude měsíc jasný,
a matka tvoje, teplé slunce;
tobě družičky, všechny hvězdičky,
a já po věky tvůj druh milý.

IV ODCHOD A PŘÍCHOD

Ach, jak těžko jarní růži,
kdy sníh pozdní na ni padá,
a vítr chladný její lístečky
mrazem usvadlé odrývá.
Ach, jak bědno mladé dívce,
kdy v srdce její padá žalost,
a hoře, veliký zármutek
jí z očí, tváří prohlédá.
Čemuž mé děvče kvílí, pláče,
čemu mladička ztrápena?
A proč z okénka v kraj daleký
jen stále oči upíná?
Oh, carská služba, veliká tužba,
odjel na Turky do boje,
a snad se více již nevrátí
dobrý mládenec, druh milý.

O jak sladko jarní růži,
květ s jabloně kdy na ni padá,
a teplý větříček v líbosti
jí na vlnách svých kolíbá.
O jak blaze mladé dívce,
kdy v srdce její padá radost,
a štěstí, veliká potěcha
jí z očí, tváří vysvitá.
Čemuž mé děvče plesá, skáče,
proč se mladička usmívá
a ulicí na lehkých nožkách
od družky k družce pobíhá?

Oh, carská služba, malá tužba,
přijel, z boje se navrátil,
a zvítězil nad nepřáteli
dobrý mládenec, druh milý.

V

VELIKÁ PANICHIDA

Ne krupobitím, ani lijavcem
na širém poli obilí polehlo,
to zatopeno, to rozdrveno: –
ach! pode Moskvou, pode matičkou,
tam na rovinách, smutných dolinách
mnoho chrabrého vojska ruského,
mnoho vojinstva i francouzského
ku syré zemi hlavou přilehlo,
to rozbodáno, to rozkotáno
ostrými meči, hrotem bodáků,
i přívalem to kalených koulí.

Vy velké matky věrní synové,
vy milé vlasti obhájcové,
dobrého cara zástupcové!
My za tu lásku, za ochotnost,
za drahou oběť vašich životův
vám slavili jsme panichidu,
jakou-to posud svět nevídal,
a o jaké snad nikdy neslýchal.

Nebylo u nás světla hojného,
nebylo dosti vosku jarého
pro to-li množství duší vašich;
a my postavili jedno světlo
do toho-liž chrámu božího,
jediné světlo – matičku *Moskvu*,
vám synům milým na usmíření,
a vrahům našim na pokoření.

VI SMRT ALEXANDRA

Potuchly hvězdy na nočním nebi,
pochmuřila se i jasná luna —
o noci, noci, černá noci!
tys nespala, černá noci,
z perutí mraky po širých polích,
ano husté tmy do pustých lesů;
a tys sypala, černá noci,
těžký zármutek po našich krajích,
do ruských srdcí hoře veliké!

Ach, na jižní straně blízko moře,
blízko toho moře Azovského,
a tož ve městě Tahanrohu,
nepláče anděl nad zpustlým chrámem,
a máť-carice Elisaveta
u tisového smutného lůžka
slzy prodlévá nad mrtvým tělem
cara dobrého, bohumilého,
Alexandra otce laskavého.

Ona pláče - pláčem tiché řeky,
a za ní ruský, pravoslavný národ
zbouřených moří vlnobytím pláče;
moře snad se utiší — řeka neustane.

VII

RUSOVÉ NA DUNAJI R. 1829

Bouře nebouří po šírém nebi,
hromy nehučí v hustých oblacích,
a vojsko rudé táhne k Dunaji,
táhne k Dunaji v plesu veselém,
písně zpívajíc, Dunaj vítajíc:
Hoj ty náš starý otče — Dunaji!
Dlouho po tobě nám se stýskalo,
dlouho jsme s tebou se nevidali;
netoužili jsme po jarých vlnách,
a my toužili po tvých šedinách.
Ty na ramenou svých přenášej nás
dobrých jinochův i našich koní;
my jdeme vyhubit tureckou zemi,
a my nevěrných Turků vyženem.

Kdož to vítá nás dobrých jinochův,
vítá za starým otcem — Dunajem?
Zvony nezvoní hlasem stříbrným,
hlasem stříbrným s božích kostelů,
zlato vitých trub zvukem nezvučí,
zvukem nezvučí po dolech, horách:
a slovo mluví proslavený car,
velký hosudar, otec Nikolaj:
„Och, vy udatní, dobří mládcové,
ty milé moje vojsko vybrané!
Vy poslužte mi a vlasti svojí,
vy se vyslužte pravdou i věrou,
a bijte vrahův ranou hromovou!“
O pravoslavný care, otče náš,

tobě i vlasti my posloužíme,
na tvé kynutí my poletíme
v řady nepřítel ranou hromovou,
i položíme život za tebe.
Turecký bude měsíc klesati,
slunce v jasnosti bude vycházeti,
a sláva ruská z něho svítiti.

VIII OPUŠTĚNÁ

Letí oblaka přes lesy pusté
a luzní snové přes hlavy lidské,
ach, sledu za sebou nenechávají! –

Jak pod javorem, požloutlým stromem,
čistá se prejšťí na dol studánka;
a dívčina sem mladá přichází,
v kovaná vědra vody nabírá,
vody nabírala, pod javorem sedla,
bílé ruce klesly, hlavu přiklonila,
sama ona k svému srděčku toužila:
„Samotna neroste v poli kalina,
a samotna bydlí v lidech dívčina;
není příbuzného, ni bratra, ni sestry,
otce a matičku země zasypala,
a milého druha vojna odjala,
vojna odjala a krajina dálná.“

Nestaví děvče na oudolíčku
z drahých kaménků knížecí zámky;
a ona staví na údolíčku
z drobných myšlének jen dvě chaloupky:
v jedné matička s otcem přebývá,
a v druhou ona s milým přibývá.
vedle chaloupek pěkná zahrádka,
dosti v ní kvítků nejedné barvy,
a ve chaloupce nejedné radosti.

Podzimní vítr po dolině táhne,

on milé chaloupky i sad odvívá,
v dívčinino srdce smutek zavívá.

IX MLÁDENEC KONĚ POCHVALUJE

Jak na dolině, na zelené louce
travička roste jakby hedbáví,
ve trávě na té louce kůň se pase,
a podlé koně stojí dobrý mládenec,
on to loktem podepřen o sedélko,
s koněm, svým společníkem, tak rozmlouvá:

„Hoj, an jsi ty sivý kůň, milý koník,
ty dosyta se napas zde na trávě,
budeť nám dalekou cestu dnes konati,
ne dále a ne blíže dnes dojeti,
než do matičky Moskvy bělokamenné.

Ve slavném tom ještě měšťě tys nebýval,
i bude nač tu tobě dívati se,
i bude čemu tobě diviti se:
uvidíš tu, můj koni, domy vysoké,
jakých jsi u nás to na vsi nevidával,
a o jakých jsi jakživ neslýchával.

Najdeš tam, můj siváku, mnoho koní,
pěknějších to tebe, úhlednějších,
jak hříva to do země, hlava do větru —
avšak v matičce kamenné Moskvě
nad tebe nebude lepšího, věrnějšího,
věrnějšího a ve službě rychlejšího.

X

DOVTIPNÝ MILÝ

Dobrý mládec u suseda,
domek podlé domku;
sličné děvče u susedky,
plůtek vedle plůtku.

Věje vítr od půlnoci –
hněvají se staří;
věje větřík od poledne –
milují se mladí.

Byl milý druh na zahradě,
k nám v okna pohlížel;
já mladička, já radička
na zápraží vyšla.

S milým druhem řeči líbé
promluvit jsem chtěla;
šel zlý otec po zahradě,
mluvit jsem nesměla.

Sivý na střeše holoubek
zticha povrkuje;
mluví Aňuta k holoubku,
milý pozoruje.
Ty siváčku, můj holoubku,
zticha vrkající!
čemuž ty k okénku mému
nejdeš sletující?

Tobě já to, můj holoubku,
dřív než sešla rosa,
na okénku prosypala
pšeničky i prosa.

Přijď kdy líbo k okénečku,
i kdy slunce zajde;
žádný tebe, můj holoubku,
nesplaší, nenajde.

Sivý na střeše holoubek
řeči nerozuměl,
ani starý otec v sadu:
milý porozuměl.

Nepřiletěl holoubeček
pšeničku zobati:
přišel naděje, druh milý,
v ústa celovati,
v ústa celovati,
se mnou se radovati.

XI DÍVČININO PLESÁNÍ

Aj luli, aj luli, ty slunéčko,
ty krásné a teplé rozjasni se;
aj luli, aj luli, větříčkové,
zavějte mi, vy líbí a lahodní;
i vy, milí ptáčkové, zazpívejte,
i vy se mi, kvítkové, usmívejte!
pro tu-li radost mou, pro velikou,
pro veliké plesání srdce mého.

Jakto přijel z Petrova můj milý druh,
naděje má, dobrý mládec, otecký syn;
dlouho to s milým jsme se nemívali,
dva spolu se roky málem nevidali;
on přivez mi dárečky velké ceny,
on přivez mi sám sebe beze změny.

Aj luli, aj luli, ty slunéčko,
ty krásné a teplé vyjasni se,
a se mnou mladičkou rozvesel se!
Aj luli, aj luli, větříčkové,
vy líbí a lahodní, zavějte mi,
a vy světem mou radost roznášejte;
i vy, milí ptáčkové, se rozzpívejte,
o blahosti srdce mého prozpěvujte;
i vy na mne, kvítkové, se usmívejte,
pro mou lásku převelikou se líbejte,
aj luli, aj luli, se líbejte!

XII DVĚ SLOVÍČKA

Ty labutičko, starší sestřičko,
ty rodná moje a přívětivá!
Nelíbo-liž tobě mně se svěřiti,
upřímnou pravdu vypověditi,
jaké jsi včera až do večera
za naším sadem s milým stojeci,
po luhu s ním se procházejeci
rozprávky vedla a tajné řeči?

Ty holubičko, mladší sestřičko,
ty rodná moje, ty má důvěrná!
Ráda bych já se tobě svěřila,
všecku rozprávku tajnou zjevila;
mně z paměti to řeči vypadly,
řeči vypadly pro dvě slovíčka
druha milého, přelaskavého.
Ne slavičkové dva zašustěli
okolo ucha přeletující,
a dvě slovíčka zaštěhotaly
ze srdce milého vyletující;
jedno slovíčko: miluji tebe!
druhé slovíčko: na věky má jsi!

XIII

JAK SE ZACHOVATI

Na zelené listí deštíček padá —
se mnou mladou se starý test hádá,
hádá, vyučuje po svém rozumu,
po tom po svém obyčeji starosvěckém.
Ach řekněte, dobří lidé, mně mladičce,
kterak se mám testovi otci zachovati?
I půjdu já, testovi pokloním se,
číší vína otci tomu zalíbím se,
připiju a řeknu: „Otče, na tvé zdraví,
na tvé zdraví, a na naši dobrou vůli.“

Okolo květu včelička vučí —
se mnou-to mladou svekruška bručí,
bručí, vyučuje po svém rozumu,
po tom po svém obyčeji starosvěckém.
Ach řekněte, dobří lidé, mně mladičce,
kterak se mám svekrušce zachovati?
Půjdu, svekrušce laskavé dám slovíčko,
pro matičku uchystám snídaničko,
řeknu: „Se mnou mladičkou nebroukávej,
a, matičko, se mnou se porovnávej.“

Na střeše dvě holoubků se objímá —
mne mladou můj milý druh v ústa líbá,
líbá, vyučuje po svém rozumu,
po tom po svém obyčeji mládeneckém.
Neříkejte, dobří lidé, mně mladičce,
kterak se mám milému zachovati;
vím to já, vím, druha mého že líbati,

okolo hrdla drahého objímati;
o tebe já, můj miláčku, starostliva,
a tobě já, ty světe můj, celá živa.

XIV VYZNÁNÍ

„Pověz, ó pověz, dívčino krásná,
matčina ty slávo, sivá holubičko!
pověz upřímnou myšlencečku lásky,
jak bylo tobě, na zahradě carské
když jsme druh druhá viděli ponejprv?“

„Bylo, jak před tím nebývalo nikdy –
půl očí v tobě, půl se krylo v trávě,
a ne v trávě zelené, ale ve měňavé;
i bylo, jakby uroněná jiskra
ňadra propadala, srdce dopadala.

Pověz, ó pověz, statný mládenče,
otcova ty slávo, sokole jasný!
pověz upřímnou myšlencečku lásky,
jak bylo tobě, na zahradě carské
když jsme druh druhá viděli ponejprv?“

„Bylo, jak před tím nebývalo nikdy –
jahůdkka nekanula s keříčku nízkého,
a suchota se vila do srdce bujného;
jen tebe, a jen tebe očima jsem líbal,
a duší mládeneckou tebe jsem objímal.“

XV ODŠEDIVĚLÝ

Jakto za rána, jitra zimního
neletí sokol po širém poli, –
letí na koni bujném mládenec;
on s vrchu pádí jak přede střelou,
a po rovině jakby za střelou,
nazpět kopytem dobrý kůň jeho
sněhu vánici práší k oblakům;
jemu ze chřípí jiskry nesrší,
a srší jemu jíní blýskavé.

I přihnal se kůň často před rokem
do bývalého, dvorce známého;
veselým koník hlasem zařechtal,
bujarým hlasem houknul mládenec.
a ve světnici mladá děvčina
u oken stojí u zkvětovaných;
i nepoznala koně bujného,
ani mládence na něm dobrého;
děvčím smyslila sprostým rozumem
a sama k sobě takto mluvila:

„Jakýž to starec, jaký dědúšek
ajhle do dvoru přijel našeho:
jak jsou kadeře jeho zbělely,
jeho vousiska, jeho obočí
jak od starosti pošedivěly.“

Opět zahouknul dobrý mládenec
ke kruhu koně vzdou vázaje,

hlučněji zvolal: „Hoj, ty duše má!
Ty pojď, přivítej, Parašo milá!“
I poznala-tě svého milého,
a poznavši jej ven vyskočila,
jedva v náruči mu neletěla.
Objala rukou, sněžným ramenem
okolo hrdla mládce dobrého:
a hle kadeře jak dědúškovi
za tím objetím jsou potemněly;
v oči pohlédla svému milému –
zčernalo starci bílé obočí;
a ústy k ustům svého drahého –
také vousiska odšedivěly.

XVI UDOBŘENÍ

Vy mé pěstounky, milé matičky,
vy družky moje, krásné děvičky,
povězte vy mně, známo-li vám,
jak dlouho trvá ranní rosa,
a na nebi duha, a hněv lásky?

Já s milým druhem pohněvala se,
a na milého rozhněvala se,
já k němu, on ke mně nemluvil více,
ani dvě slova, ani půl slovíčka;
věrnou jsem lásku pod sních zakopala,
a na sněhu jsem svůj hněv zapsala,
svůj hněv zapsala, druha se odříkala.

Zavanul teplý, jarní větříček,
sněhy roztanuly, hněvy odplynuly,
zakopaná láska v kvítky vyrostla,
a jisté ve kvítky červené a modré.

Byl den a byla neděle radostná,
já záhy ráno mladička vstala,
na ulici jsem milého potkala:
„Christos voskres“ k němu promluvila,
k němu promluvila, oči sklopila.
„Vo istinu voskres“ milý odpověděl,
a odpověděv v ústa políbil.

Vy mé pěstounky, milé matičky,
a vy družky moje, krásné děvičky,

bude se jasné slunce mrakem pokrývati,
a nikdy s milým více milá se hněvati.

XVII

LÁSKA NAD BOHATSTVÍ

Já večer s mojí milým se viděla,
a já s ním se po dolině vodila.

Mluvili jsme dvě slovíčka radostná,
radostná dvě slovíčka, tři žalostná.

A já s drahým do půlnoci seděla,
v oči mému rozmilému hleděla.

Oh, vy oči, jasné oči milého,
co já musím pro vás oči snášeti!

Kdo nás viděl? - Světly měsíc v oblacích.
Kdo nás slyšel? - Ticho noční slyšelo.

Přece ráno matička to věděla,
co jsem včera s milým druhem mluvila,
bila, lála a se mnou se vadila.

Oh, matičko, nevaďte se, nelajte!
Nechtějte mě nemilému chovati,
a raděj mě za milého provdati.

Vy-li snad jste milovala bez lásky,
s otcem naším bez srdce věk trávila?

Milejší-li, dceru míti bohatou,
a bohatou v syrou zemi skládati,
nežli šťastnou po celý věk vídati?

XVIII

PÍSEŇ DĚTSKÁ

Zazpívej, co umíš,
milé děvčátko!
Můj ty světe, moje
drahé poupátko!

„Vyrostá v zahrádce
malá malinečka,
slunéčko ji hřeje,
deštíček ji chladí.

Vyrostá, vyrostá
i hezká Nastinka,
mamička ji líbá,
tatiček ji hladí.“

Malého děvčátka
malá písnička,
malá, ale milá
jako perlička.

XIX

SMRT MILÉ

Ach dědino, dědinečko,
ty otcovská vísko!
jak jsi ty mne těšivala
mládence dobrého.

V tobě bývaly radosti,
v tobě dívčiny dušičky
jako růže kvetly;
jedna růže mezi všemi
v květu nejpěknější,
jedna dívka mezi všemi
srdci nejmilejší.

Ach dědino, dědinečko,
ty otcovská vísko!
vody-liž tě zatopily,
matka bystrá řeka?

Sněhy-liž tě zasypaly
vánice zavály?
Či jsi dokola zarostla
horami mračnými? —

Tebe to jsou zatopily
slzy mládenecké;
tebe to jsou zasypaly
veliké zármutky,
a tys dokola zarostla
hořem a žalostmi.

Vypadnula krásná růže
z hebounkého listí;
zapadnula krásná dívka
v matku syrou zemi.

Hoj, půjdu já v dálné strany,
kde nehřeje slunce,
v tam ty odejdu krajiny,
kde nesouší větry.

Dálná strana, krajinečka
má podivné síly;
všecky oči, smutná srdce
v ní se ukojily.

XX VĚZENĚ

Jakto na výtoku Donu tichého
do toho-li moře do Azovského
stojí v městě Azově vězení temné,
a vězení tom leží dobrý bojovník,
a jisté dobrý bojovník, kozák donský,
druhdy slavný ataman kruhu kozáckého.

Není u mládce druha společníka,
a jsou u něho zlé společnice,
liché družky — na těle smrtné rány;
není u mládce druha, pomocníka,
a jest jediného posměšníka,
tož posměšníka měsíce jasného.

On to oknem okrouhlým, mřežovaným
do vězení pohlíží s veselou tváří,
jak by se smál z mládence nešťastného,
z jeho těžké nehody a žalosti.
I rozjařil se bojovník, kozák donský,
krev se v něm mládenecká hněvem rozlila,
on k jasnému měsíci takto mluví:
„Neslavno nešťastnému posmívati se,

nečestno z ubitého radovati se;
já kdybych byl jak jindy na tichém Donu,
ach, na tichém to Donu, na mém korábu,
a ty se mi ukázal na nočním nebi,
i na vlnách těch, na hravém toku;
střelami kalenými tebe, měsíci,

zahnal bych já za mraky, za oblaky;
dlouhým bych tebe kopím z mého korábu
přirazil na samé dno Donu tichého,
bolestí by tvé líce potemnělo,
pomračilo se, jak nyní moje.

A však nebude tobě, hrdý měsíci!
z mojich to slzí radovati se,
z mé snad ty můžeš krve utěšiti se,
ranami záhubnými uplývající.“ —

A on nešťastný mládec — kozák donský,
Druhdy slavný ataman kruhu kozáckého,
rozerval, odtrhal všechny povazky,
odhalil to, obnažil hluboké rány;
z ran krev horoucí odplývala,
odplynulo proudem i žití jeho, —
z bílého hrdla duše vyletěla.

Pohasly hvězdy na nočním nebi,
měsíc do hustých ukryl se mraků,
a mrakové se v déšť rozpustili,
pláčem svým syrou zemi porosili.

XXI VÝSLECHY

Blízko matičky kamenné Moskvy
zelený se pyšní pahoreček,
na tom na pahorku stavení stojí,
stojí staveníčko nevysoké,
o dvou sloupech z dubu tesaných,
a na sloupech klenový trámec,
na něm visí petlice hedbávná;
petlicí ostrý vítr pohybuje,
a pusté staveníčko prohvizduje,
hvízdá on vítr na dobrého mládce,
hvízdá na bujnu jeho hlavičku.

Což ve Kremli ve slavném hradu
sedí car hrozný na strašném soudu,
a před ním stojí v těžkých okovech
dobrý mládenec, otecký syn. —

„Ty pověz mi jinochu, lesní synku,
z kteréhoš rozen města nešťastného,
čího jsi otce, a čí máteře,
čemu jsi v lesích loupež tropil,
a kdo jsou tvoji společníci? —“

„Povím ti, má naděje, velký care!
povím já tobě věrnou pravdu.
Já mládec rozen z Novagrahu,
v žalosti prošel věk dětinský,
v trápení hrozném léta mladá;
čiliž v lidech lidí nebylo,

od domu k domu, z města do města
že jsou mě jinocha odháněli?

Nebylo matky, otce, ni bratrů,
ani na světě příbuzného;
byla jediná stará teta,
a stará teta, chudá vdova,
chudá byla vdovička-doubravička.

Ta mne přijala k sobě mládce,
chudým mne jídlem opatrujíc,
chatrným šatem odívajíc,
ale velké síly doubrava udělujíc.

Stromy jsem shýbal k syré zemi,
vlky trhával ve dvě půle,
i tato pouta z ocele dobré
já silou ve dvě roztrhuji;
leč bídu nebylo přelomiti.“

I podivil se divu car hrozný,
všickni bojaré polekali se,
a dobrý mládec mluvil dále:
„Ach, bídu nebylo přelomiti!
já vozy v doubravě zastupoval,
já bohaté kupce zaskakoval,
bral zlato, stříbro, všecko zboží,
a živé jsem hlavy nikomu nebral.

Ty rozsud', má naděje, velký care,
a ne po hněvu, — po milosti;
já, kde ty zrozen , byl bych dobrým carem,
ty, kde há zrozen, rozbojníkem.“

Jak se zamyslí pravoslavný car,
nad slovy smělymi a pravdivými,
a zamysliv se mládci milost dal,
slovem carským na vůli propustil.
I sloužil on caru dobrý mládec
pravdou i věrou i velkou sílou;
i stal se udatným jesaulem,
a brzo slavným atamanem,
byl mládec Nikita Ivanovič.

XXII SVATEBNÍ

Jaký je to divný kraj,
milý Bože, divný kraj!
Na západu sníh padá,
na východě slunce svítí;
k západu svět hyne zimou,
z východu se zelená,
Jaký je to divný kraj,
milý Bože, divný kraj!

Od západu hosti jedou,
svatebčané opilí,
a na saních ženich jede
v sobolovém kožichu;
před ním metelice,
za ním chumelice,
kudy starý jede,
peluňka vyrostá.
O matičko, nechtěj mě
za starého provdati,
já, matičko, raděj chci
na mladého čekati.

Od východu hosti jedou,
svatebčané veselí,
švarný ženich na koníku
v lehkém, modrém kaftanu;
před ním teplý větřík věje,
za ním letní den se směje,
kudy mladý jede,

kvítky prokvetají.
O matičko, chtěj ty mě
za mladého provdati,
já, matičko, nechci déle
na starého čekati.

XXIII

VELIKÝ PTAČÍ TRH

Lítala sýkorka, malá modřinka
po zemích po dalekých cara ruského,
od Volhy ona matičky do Bucharska,
do Tibetu, Kytaje, do Sibirska,
Tobolsk a Irkutsk mimoletem vzala;
a devět moří modřinka přeletěla,
Německo a Polsko k tomu proletěla.
Čemuž ona sýkorka, malá modřinka
daleké krajiny proletovala?
Proto ona sýkorka, malá modřinka
daleké krajiny proletovala:
radostnou zprávu ona zvěstovala
všemu ptactvu podnebeskému,
podnebeskému i pozemskému;
všechněch ona ptáků přizývala
tož na veliký trh k moři sinému,
se vším towarem, drahým zbožím,
i se všemi penězi hotovými.

A bylo divu na siném moři,
na jeho teplých na zátokách;
hejnem se ptáci sletovali,
na bohatých korábech přijížděli,
se vším towarem, drahým zbožím,
a byli stavu slavného, kupeckého.
Datel v dlouhých řadech krámy stavěl,
boudy sbíjel, stany rozbíjel,
a vše to za jednu za denezku.
I počali ptáci vykládati

svoje tovary, drahé zboží,
a kupovači kupovati.
Sokol s krahujcem kožišiny —
liščiny, vlčiny, soboliny,
ne dýmem propouštěné prodávali,
a jasné, dobré srsti vydávali.
Čáp s jeřábem sukno prodával,
a sukno všech barev, pevné dobře;
on na aršínu neodměřoval,
odměřoval na svém čapím zobanu,
a čapí zoban — dobrá míra.
Měl tu též dedek veliké sklady
Vzácných koží, tož safiánu,
juchtoviny a korduánu,
proto on dedek kožemi zapáchá.
Vedle něho kupcová mladá
se svými sestrami konopkami,
plachty a provazy lodní prodává
i se vším lodním příslušenstvím.
Dále na kamky, na šat kysejný
a na pláténko drahé indické
labuť s husami, se služkami,
zdaleka kupce přivolává.
Potom z Polska klénovníci,
tož pávi, sojky, žluvy – hosté bohatí,
drahé kamení různého květu,
prsteny zlaté i jiné klénoty
za nevelký peníz prodávali.
A chtěl-li by kdo na tom trhu hlučném
všech prodavačů a kupovačů
ze jména a řadem vypovídati,
nestačilo by z matičky Moskvy,
z matičky kamenné Moskvy do Smolenska,

a ze Smolenska do Vitebska.

I byl trh velký v polovic trhu,
přijela sova — bohatá vdova
se svými strýci — všemi kulichy,
se svými kmotry — všemi výry,
statnými bojary, dvořany hladkými.
Ona sovička — pyšná vdovička
mezi boudami se prochází,
a za ní milé příbuzenstvo,
výrovské a kuliší urozenstvo.
Ona do všech krámů nakukuje,
vysoké obočí namhuřuje,
tož i výři a kuliši přikukují,
vysoké panské obočí přimhuřují.
A ona sova bohatá vdova
se svým tím milým příbuzenstvem
všecky tovary i drahé zboží,
soboliny i pěkné liščiny,
dobrého sukna všelikých barev,
i juchtoviny i safiánu,
bílých plachet i provazů lodních,
i drahé kamky, šat kysejný,
drahých kamenů různého květu,
i prstenů zlatých nakoupila,
a mnoho jiného pokoupila;
bylo všeho pět tisíc rublů —
na hotově pět tisíc vyplatila.

Z toho všem kupcům radost se stala,
radost se stala, veselí nemalé;
počali kupci se veseliti,
sovičku vdovičku velebiti,

i počali z trhu se ubíratí,
zas do svých zemí, dalekých krajin.

Ach ty neštěstí, ty nehodo zlá!
Čáp – slavný kupec suken dobrých,
on jediný na moři pohromu vzal;
dohnala bouře koráb jeho,
koráb s bohatstvím na příkré skály,
u korábu se boky rozbily,
peníze jeho se v moře zatopily,
jedvaže on sám život zachránil.

Od těch časů on čáp slavný kupec
po břehu smutný sem tam pochází,
chytaje žabky, plazy vodní,
protřásá je a vyklepává,
ku penízku penízek shledává.
Dejžiž mu štěstí peníze najíti,
a zpěváku té písňě s ním se rozdělití.

XXIV ODPLATA

Jak v sadě u Ivana kupce bohatého
na jarním rozpučení krásné růže kvetou,
krásné růže květou, oči k sobě vábí:
a v domě u Ivana otce bohatého
krásnější dcery rostou, oči k sobě vábí,
zvláště to mezi všemi Marja Ivanovna.
Nedbám o růže všechny v Ivanově sadě,
dbal bych já o dceru Marju Ivanovnu —
ach, již za muž ji dceru otec vydává,
proti vůli vydává, k veliké žalosti,
a za Maxima to z Moskvy bojařina.
On s krásnou děvou ujel do Moskvy,
on mladou ženu v svém domě chová,
přístupu a odchodu k ní ani od ní;
a jest Maxim lakomec – ne stříbra, zlata,
leč veliký lakomec ženiny krásy.
Vyjde-li Marja z domu — hned Maxim za ní,
jde-li po ulici — Maxim tu při ní,
a pozdraví-li kdo ženu přívětivým okem,
muž líce pomračuje, k domovu obrátí,
z domu ženu nepouští, tejdén nevychází.

Tak nepokoj ním dnem nocí zmítá,
ve dne on stínu své mladé ženy
často nevěří, jeho se leká,
v noci on ze snu křičí, volá,
a lupiče své ženy do potu stíhá.
Bylo-li jaké dříve v Ivanovně lásky,
láska i ta k muži zvadla, — uchladla;

ona pláče za mužem — muž jinak vykládá,
ona truchlí a bledne — muž jinak soudí;
och, veliké ty hoře, jak tobě ujíti,
jak sužitele toho a trapiče zbyti!

I projíždí jednou na koni za jitra
hlasatel carský ulice po Moskvě,
o nemoci carově on provolává,
ku pomoci každé duše on přivolává,
slibuje veliké dary, carské milosti;
těžkátě nemoc cara zastihla,
tož Borisa cara Feodoroviče,
lítá zůří mu bolest po oudech,
jak by pod nohama plamen vyšlehoval;
všickni lékařové rozutíkali se,
nevědouce rady a hlavy střehouce.

A Marja Ivanovna stojíc u okna
jedva provolání porozuměla,
zlá se myšlénka v hlavě namanula;
ona poskočí na rychlé nohy,
ona se zamkne do své komnaty,
tajný list piše k caru velikému,
v listě oznamuje a lest zahaluje:
„Veliký care, slavný hosudare!
A jest člověka v kamenné Moskvě,
který nemoc tvou umí uzdraviti,
mohl by život tvůj drahý zachovati,
kdyby k tobě nechoval kamenna srdce,
proti tobě nestál odpornou duší,
člověk ten po jménu bojařín Maxim.“
A když Ivanovna zlý list napsala,
po důvěrné služce k dvoru odeslala;

Borisa list dochází, on jej pročítá,
bez prodlení Maxima k sobě obesílá,
a obeslav jej, mluví k bojařínu:
„Hoj, an jsi Maxim, bojařín mi známý!
známý pro nenávist ke mně, caru tvému,
tožť i známý po rozumu tvém léčitelském,
ty spomoz, uzdrav choré oudy moje,
a nechceš-li z lásky ke mně hosudaru,
učíš z lítosti co k bližnímu svému;
chciť velikou milostí tebe obmysliti.“

Jak tu podivil se a uleknul Maxim,
on svou přepodannou lásku osvědčuje,
on svou neumělost v lécích objevuje,
vše přísahou tvrdí a Bohem dokládá.
I nevěří car Boris slovům bojařína,
a po hněvu svém velí, po rozkazu carském,
buď z nemoci těžké i hned vyléčiti,
buď hlavu úpornou pod meč položiti.
Nastala tu bída na bojařína,
tuhá nevole Maxma zasáhla,
on na své mysli nedlouho přemítá;
z dvojíhoť zlého jedno vyvoliti,
snad náhodou šťastnou lze smrti ujíti,
ze lstivých osídel vrahem položených.
I káže on Maxim zeliny snášeti,
i všeliké byliny velí přinášeti,
jaké kdy od rodu slyšel jmenovati,
jaké kdy na zemi viděl vyrostati.
On byliny vaří, proměšuje, cedí;
z jedněch carovi nápoj připravuje,
jiné mu na choré oudy přikládá,
hojí, léčí ho den první, léčí druhý,

a dne třetího — divu velikého!
car bolesti pozbyl — car s lože vstává,
vyzdravěl, pozbuda vší nemoci tíže.
I promluví car Boris k lékaři svému,
půl po hněvu mluví, půl po milosti:
„Hoj, lékaři můj, Maxim-bojaříne!
chci za tvé léky tebe darovati,
chci za tvou vzpouru tebe pokárati:
knutem pokárati, dvory darovati,
ty kolik ran přijmeš na tělo svoje,
dle počtu přijmeš i dvorů v dvoje.“
Maxim rány přijímá, car dvory počítá;
padlo na Maxima všeho devět ran,
nelíbo desáté již se podvoliti
ani za carstva půl moskevského.
i vyplatil car dvorů osmnácte,
podařil jej Maxima též mnohým stříbrem,
a snad uléčil Boris i svými léky
Maximovo lakomství ženiny krásy,
jako on z náhody hosudara svého.

XXV

ČURILA PLENKOVIČ

K sídelnímu to městu, ke Kyjevu
přijíždí statný mladoň na sivém koni,
na siváku kosmatáku – hříva do země,
a byl on bohatýr Čurila Plenkovič;
on dobrý mládec navštívil otce, matičku,
ne na dlouhý čas – na tři měsíce,
navštíviv je vracuje se službu konat
u jasného sluněčka Vladimíra,
u toho-liž hosudar-kněže laskavého
po dávnému stolničít obyčeji.

I bude on mládec uprostřed pole,
i bude on bohatýr před Kyjevem –
nad pokrytými sněhem horami
černý k oblakům havran nevyletuje;
a nad paláci bělokamennými
černá korouhev po větru plyne,
černá korouhev, znamení žalostné.
„Snad-liž to skonal laskavý Vladimír kněz?
A skonal-li, Hospodine, spas duši jeho,
neskonal-li, dlouho podrž mezi námi;
snad laskavá kněžna Apraksějvna –
zesnula-li, Hospodine, spas duši její,
a živa-li, dlouho na zemi zachovej;
čili tvá nás, Hospodine, stihla ruka –
dej pro milost sílou jen naplniti se,
dej svatou Rus od zkázy uchrániti.“
A skáče on Čurila do bran kyjevských,
i letí po dlouhých po ulicích,

po ulicích dlouhých, širokých náměstích.
Na ulicích – ni vidu, ni sluchu,
na náměstích – ni kroku, ni skoku,
jak by vymřel celý slavný Kyjev,
nikoho tu mládec nepotkává;
a potkává jen dva rodné bratry,
Vasku a Michajla, kupecké syny.
„Hoj, an jste vy dva rodní bratří,
Vaska a Michajlo, synové kupečtí,
postavte vy přede mnou vše rovná slova,
a popříč nestavte ani slovíčka.
Čemuž ve starém slavném Kyjevě
není více radosti, veselosti
po způsobu dávnému, předešlému?
Čiliž skonala laskavý Vladimír kněz,
či laskavá kněžna Apraksějvna,
či ruka boží svatou Rus stihla?“
Jemu v odpověď dva rodní bratří:
„Hoj, an jsi ty Čurila Plenkovič!
Ani neskonala laskavý Vladimír kněz,
ani laskavá kněžna Apraksějvna,
leč ruka boží svatou Rus stihla.
Čiliž tobě neznámo, nevědomo,
jaké žaloby a bídy na nás došly,
jak přiletěl to odněkud to ze stran severních
do našich zemí loupežník pták Velikán
a Velikán to pták Velikánovič:
kam usedne, jakby hora na horu,
křídlem zatřese – bory zašumí,
a on pták Velikán Velikánovič
pít k mořím, řekám nechodívá;
tříkrát udeří zobanem v matku syrou zemi,
a voda ze země proudem se valí,

proudem se valí, pramen zanechává.
Stáda volů a koní on požírá
jakby slepice zrněčka ječná, ovesná,
stáda ovcí – jakby hrstku máku.
A zajde-li on pták Velikán Velikánovič
na ruské vesnice, na městečka,
on domy, chalupy rozhrabává,
a z rumu na potravu těla lidská
jakoby mravenečky vyhrabává:
tož to padlo veliké hoře na svatou Rus,
i na laskavého kněze Vladimíra.
Bylo – Vladimír kněz poslal, vypravil
tři sta mládců do jediného
na zlého toho ptáka Velikána,
všech on pozobal do jediného,
a jediný se smutnou zprávou se vrátil,
odtud strach a veliké hoře nastalo.“ –
A Čurila Plenkovič důmyslen byl,
chytrostí a rozumem hlava naplněna,
chytrost ta se rodila v Nověhradě,
a rozum se vyučil v slavném Kyjevě,
zaprosil on dvou bratrů, kupeckých synů,
a ním se vrátiti v paláce Vladimírovy.
I bude on mládec na knížecím dvoře,
koně svého siváka, kosmatáka
za uzdu hedbávnou váže k dubovému sloupu;
sám do světlého spěchá večeřadla,
modlí se k obrazu Spasitelovu,
a před knězem i přede kněžnou
bije čelem, k zemi se sklání,
i na všecky na čtyry strany.
Ach, nestalo více světlého večeřadla,
podlaha pokryta všecka sobolinou,

tož sobolinou, černou bobrovinou;
neviděti na stolech bělodubových
drahé kamky červené barvy,
a viděti sukno černé barvy.
sám pak sudar Vladimír, laskavý kněz
on nevesel sedí i neradosten,
veselé oči pomračily se,
jasné čelo potruchlivělo,
černé kudry po šíji se rozhrnuly.
Dobrému mládcí srdcem se hnulo,
síla bohatýrská v něm se rozjařila,
i nemluví mládec Čurila Plenkovič
ni slova ke knězi Vladimíru,
a mluví on ke knížatům, bojarům:
„Hoj, an jste vy knížata, bojaré!
Já mládec vás zvu na rychlé koně,
a dozívám vás na ostré meče,
proti tomu ptáku Velikánu,
tož Velikánu, Velikánoviči.“
Všickni bojaré, knížata odmlčeli se,
větší za menšího schovávali se,
a neschovávali se dva rodní bratři,
Vaska a Michajlo, synové kupečtí.
Oni za mládcem z večeřadla šli,
na širokém dvoře koně sedlali,
a on sám mládec Čurila Plenkovič
od hlavy k nohous – lítá ocel,
po boku meč ostrý, v pasu dva nože;
i skočili mládci na rychlé koně,
vyskočili z Kyjeva — v poli prach sloupem.
Přihnali se tři mládci k vysoké hoře,
na ní pták Velikán — hora nad horou,
on pták nebdí, a on pták dřímá,

hlavu pod levým křídlem skrývá.

Ne šeří vlci po poli rozskákali se,
a tři mládcové po lesu rozháněli se,
bujného tura za rohy uchvátili,
nožem Čurila tomu turu prsy proklal,
prsy proklal a dva bratří kůži stáhli,
do tuří kůže jej Čurilu zašili.
Zašili oni Čurilu se vší zbraní,
i se vší silou jeho bohatýrskou,
a jej pod horou na pole položili,
sami koně po lesu rozpustili,
sami bratří na vysoký dub vylezli,
a v hustých sebe větvích ukryli.

Leží Čurila bohatýr v širém poli,
leží z ranní rosy do poledne,
a v poledne pták Velikán procítnul,
v širém poli zrnéčko to zahlídnul,
zrnéčko to Čurilu v tuří koži.
a on pták Velikán s hory nesletuje,
on s hory na dolinu — čtyry kroky;
sezobnul on zrnéčko-bohatýra,
a po více těch zrnéčkách se ohlíží.

Hoj divu, divu to velikého!
všickni větrové, vichrové rozvětrili se,
všecky bouře, hromové rozbouřili se,
syrý bor, doubrava travou polehá;
pták Velikán křídla to rozmachuje,
on k nebi povylétnul — slunce pomrklo,
on k zemi padá — oblaky na zem trhá;
i zahřměla máť země velikým pádem,

a od hřmotu velikého dva rodní bratři,
kupeční synové s dubu upadli,
Vaskovi v těle dvě žebra ve dvě,
Michajlo z pádu toho do smrti kulhal.

A pták Velikán Velikánovič
on po druhé rozjařil se, rozlítíl se,
tož to velikou bolestí v útrobě své;
on bez paměti skáče, běží
přes řeky, hory, lesy, dolinečky,
až i on k zemi hlavou dopadává,
rozperutiv se křídla doklepává,
a vše neblíže to, nedále půl versty
od slavného, sídelního města Kyjeva.

A jasné slunéčko Vladimír kněz,
laskavý Vladimír kněz se kněžnou Apraksějevnou,
i s bojary všemi z oken se dívá;
kněz se kněžnou divu podivili se,
bojaré s knížaty polekali se,
a z boku toho ptačího ostrým mečem
Čurila bohatýr si dvěře protíná,
po sivém peří k zemi skáče,
on do Kyjeva do bílých paláců příběhne,
knězi a kněžně pokloní se,
a knížatům a bojarům nekloní se.

Promluví tu laskavý Vladimír kněz:
„Hoj, an jsi ty Čurila Plenkovič!
Čím mně tebe mládce podarovati,
čím mně tobě bohatýru odměniti se
za službu tu velikou, přechoťnou,
a za veliký skutek bohatýrský? —“

Jak mu odpovídá Čurila Plenkovič:
„Aj, jsi ty laskavý Vladimír kněz,
a nevíš, čím mne mládce podarovati,
čím mně to bohatýru odměniti se?
Ty dej nanositi černé země
na tělo ptáka Velikána Velikánoviče,
a ty kaž mi vystavěti na tom vrchu
nový palác — okna proti твоjím;
a sloupy u paláce ne ze dříví,
ale z brků křídel Velikánových;
a prahy u paláce ne rybí kost,
ale z oban to ptáka Velikána;
a střecha to na paláci ne z cihel dobrých,
ale z drobného peří tohož ptáka. —“

I kázal mu vystavěti Vladimír kněz
nový palác po jeho žádosti,
po jeho to vůli bohatýrské;
i byl vesel, radosten Vladimír kněz,
nosilo se medové pítí,
nosila se cukrová jídla, —
a to staré pověsti, tak se to dalo.

XXVI ILJA VOLŽANÍN

Po zemi mraky rozprostřely se,
na nebi hvězdy pojevily se –
a všechny děti, všickni odrostkové
domů k matičkám navrátili se;
jediné dítě, mladý Iljuška,
syn bohaté vdovy, mnohorozumné,
ke své matičce nevracoval se.
Zajala tesknost matčino srdce
a zlé tušení do mysli padlo,
Marfa Andrejevna, bohatá vdova
v tesknosti takové a ve žalosti
takto ke sluhám slovo mluvila:

„Ach, vy sluhové, vy moji věrní,
vy sejděte se do jediného,
rozsvěťte pochodně vosku jarého,
a vy po okolí rozejděte se,
synáčka milého hledejte – ptejte;
kej kdo nalezne, přivede k matce,
bude za odměnu sto rublů jemu,
nude za náhradu kožich sobolový.“ –
Všickni sluhové, čeledinstvo věrné
po městě na ta slova rozběhnuli se,
po širých polích rozskákali se,
a po hustých lesích rozvolali se,
mladého Iljušky nedovolali se.
A ona sama bohatá vdova,
Marfa Andrejevna mnohorozumná
s dvěma sluhama město přechází,

po městě vzdychá po slavičímu;
ze brány vyjdouc pole prochází,
po poli touží po žežhulčímu; –
a pole projdouc k řece dochází,
na kolmé břehy bystré to Volhy,
na břehu pláče po mateřskému.

Ne v bílém květu stojí trnina,
A oděvem se bělí křovina,
Ach, mladého to oděv Iljušky! –
„Ty synu milý, ty dítě moje!
zdali já tobě neříkávala,
tebe synáčka neostříhala:
ty nechod', dítě, na Volhu řeku,
ty do jejích se nepouštěj proudů,
bude tobě zahubit' bujnou hlavičku;
závistivátě matička Volha,
neporodivši žádného syna,
a zrodivši ona přemnohé dcery,
přemnohé dcery – bystré vlny,
lidské syny k ním vábí, přitahuje,
a s dcerami svými je zasubuje,
dobrým matičkám zámutek způsobuje.“

Neslyší více mladý Iljuška
kvílení, pláče drahé matičky,
Marfy Andrejevny, nešťastné vdovy,
a on Iljuška pode řeku proudem
v krásných palácích skáče, pobíhá,
v zámku to světlém matičky Volhy.
On divu nemůže nadiviti se,
on lesku nemůže nasytiti se,
jako stropy, stěny kristalové,

a drahým jachontem vykládané;
jako podlahy z ryzího zlata,
a zlato stříbrem prokvětované,
to prokvětované, to kostkované.
A vyjde-li on mladý Iljuška
do sadů utěšných Volhy matičky,
ne veská jabloň, ne plané hrušky
ne sadu tom kvetou, ovoce nesou,
a podivné stromy kvetou, ve plody zrají,
podivnější kvítí kolem vyrostá. –

Kdo sám neviděl, těžko pomysli,
a kdo pomyslí, tíže uvěřiti:
na stromech kvetou drahé to perly,
na křovinách ve plody zrají korály,
dokola kvítí – jakby do listků
se rozsypala duha nebeská.

A lehne-li on, mladý Iljuška,
večer na lůžko, postel praporovou,
ne húsli hrají, ani hudočky,
a zvuky divnější, lahodnější
po palácích se kolem roznášejí,
jak by stěny a stropy strunami hrály. –

Kdo sám neslyšel, těžko pomysli,
a kdo pomyslí, tíže uvěřiti:
dcerušky to matičky Volhy – bystré vlny
okolo jejích paláců se honíce
šaty svými na stěny udeřují,
líbezné zvuky ze stěn vyluzují,
v těle celém život se rozslazuje,
a ve životu duše rozplývá.

mladému-li se zachce Iljuškovi
jísti, pítí, zábavu mítí,
jídla na stolech nejdražší ryby,
jakých v monastýru ani nebývá;
pití na stolech z medu sladkého,
jaké Car ani sám to nemívá;
a na zábavu všecky divy své,
umělou svou práci tisíciletou,
matička Volha sbírá, shledává,
a co sama nemá, to se vydlužuje,
z moří se vypůjčuje, jemu předkládá.

I byl on mládec – po rodu Ilja
a nazván Volžanín po vychování,
po vychování u matky Volhy –
i byl on mládec v jejích palácích
plným plno jedenácte let –
jedenácte let jemu jakby půl roku –
na dvanáctý rok zastesklo mu se,
on v sobě pocítil sílu bohatýrskou,
a takto promluvil k matičce Volze:
„Hoj, an jsi ty Volha, nerodná mi matka!
Ty pust' mne mládce ze svých paláců
a z toho tvého smutného zámku.

Zachtělo mi se mládci projít se,
tam pode jasným teplým sluněčkem,
i pod hvězdami, i pod měsícem.
a mne tu netěší dobrého mládce
více tvé světnice zlaté, kristalové,
ni sady tvoje stromů podivných,
ni tvoje dcery – bystré vlny,
ani hrání jejich, zvuky lahodné.

tvoje to jídla, medová pití
nejsou více po chuti, po žádosti;
tvoje to hříčky, vodní škořípky
jsou mně mládci dobrému k mrzutosti.
A mně k radosti dej, ty Volho řeko,
chceš-li mi matkou býti po předešlému,
to bujného koně, to meč ostrý,
to brnění hrdinské, kalené střely,
a křepký luk to s tětivou hedbávnou.“

Neodpovídá matička Volha,
nenít' po mysli mládce propustiti,
a jest po mysli s ním se utěšiti.
Ilja Volžanín rozjařil se,
v hněvu mládeneckém rozpálil se,
k Volze on řece mluvil dále:
„Ty pust' mne, pust' mne, řeko Volho!

Neradnoť mladého vlka v domě vychovati,
ani dobrému mládci vůli odjímati;
a nepustíš-li ty mne po vůli,
i bude tobě po nevoli,
po nevoli tobě i dcerám твоjím:
polámu já ve sadu tvém drahé stromy,
rozbořím já v paláci stěny, stropy,
zůstanou ze zámku tvého zříceniny,
v nich to ryby tvé si budou pohrávati,
z tebe to se matky Volhy radovati.“

A on v hněvu svém Ilja Volžanín
udeřil pěstí na stůl kristalový,
pěstí udeřil – stolu nestalo,
rozlínul se stůl na tisíc kousků.

I ulekla se matička Volha,
bystré dcery její na břeh vyskočily,
a ona sama matička Volha
Ilju Volžanína na břeh vypouští,
na svobodu jej mládce propouští,
a ne po vůli, po své líbosti,
leč po veliké, těžké nevoli.

O jak pod jasným, pode modrým nebem
duše se mládci rozveselila;
a jakto srdce rozplesalo se,
krev bohatýrská v těle rozehrála se
mládci to Iljovi tož Volžanínu:
na břehu stojí, čeká na bohatýra
dobrý kůň hrušák, do žluta barva,
hřívá na koni havraní do syré země,
a kůň sám osedlán čerkeským sedlem,
pod sedélkem popona na něm bucharská,

Na jablku u sedla brnění visí,
brnění visí hrdinské – stříbra, zlata;
a ostrý meč, toul – kalené střely,
i křepký luk s třetivou hedbávnou,
i šišák jasný – ocele dobré,
a šišáku jasnému počtu ceny není.
Dobrý on mládec Ilja Volžanín
na mohutné prsy brnění odívá,
za dar to drahý Volhu vychvaluje,
na bujnou hlavu jasný šišák staví,
za dar se veliký Volze pokloňuje;
meč ostrý u beder, toul na plecech,
křepký luk v ruce – Ilja vyskakuje
na dobrého koně, na hrušáka,

kalené střely v toulu zařinčely,
a s Volhou matkou on dobrý mládec
i s dcerami jejími se rozlučuje,
se rozlučuje i rozžehnává.
Ne matčíným hlasem, ne temným vzdychem,
a zazněla Volha velikým chechtem,
tak mladoně dobrého provázejeci.

Jede on Ilja po šírém poli,
i zachtělo se mládci stranou se dáti,
rodnou matičku v domě navštívití,
poklonu bohaté vdově učiniti
Marfě Andrejevně mnohorozumné.
Ach, jaké změny na svaté Rusi,
jakéž to bídy po rodném kraji!
Kde město stálo, kde dům matičky,
kámen od kamene, sutiny pusté,
a sutiny trním, hložím zarostlé;

Kde ulicemi skákal Iljuška,
hadina se plazí po tmavém bejlí,
kde po náměstích hrával Iljuška,
ostružina se plazí, křoví otáčí.
I zarmoutil se Ilja Volžanín,
on v zámutku, žalosti k městu promlouvá,
k městu druhdy slavnému, již pohřbenému:
„Hoj, ty moje rodné, ty město slavné!
Kdož tebe město rozbil, oloupil,
tvé jasné věže, boží chrámy
do prachu uvrhnul, jím se porouhal?

Kdo rozrušil dům bohaté vdovy,
Marfy Andrejevny mnohorozumné?

A kde žitelé, pravoslavný národ,
kdeže dobrá moje rodná matička? –“

Ze sutin mládci hlas odpovídá,
půl hlas mezi světským, půl mezi hrobovým:
“Rozbili, obloupili mne slavné město
zlí hosté, Tataré to, Orda divoká,
se svým to Carem Ugadajem,
i s jeho zetěm Bajadurem;
ti jasné věže, boží chrámy
do prachu uvrhli, jím se rouhali,
ti dům rozrušili bohaté vdovy,
Marfy Andrejevny mnohorozumné;
všecky žitele, pravoslavný národ
i tvou to dobrou, rodnou matičku
na ostrých šavlích roznosili,
a ze mne tvého města rodného
ni živé duše nepropustili.

Aniž bídám konce po svaté Rusi,
zlí hosté Tataré, Orda divoká
ponízová města pálí, hubí,
všecky to vlasti naše chtí popleniti,
a pravoslavný národ vyhubiti. –“

Jakto u mládce nádra rozedmula se,
jak žalostí mu srdce překypělo,
on z překypění dvě slzy vypustil,
jedna slza – slavnému městu,
druhá slza – rodné matičce.
I on Ilja Volžanín koněm zatočiv
po dolinách se žene, poskakuje,
kůň na dolině, jakby lýtý zvěř,

a mládec na koni, jak sokol jasný;
i přeletěl Ilja řeky devatery,
přeskákal Volžanín doliny, hory,
a horám, dolinám počtu není,
vše to z poledne do večera,
a z večera zas do ranní záře;
na cesty on mládec se nevyptává,
jemu průvodčí, ukazovači
zpuštělá města, v ohni vesnice,
a lidská těla nepohřebená.

Jak dalece, dalece v širém poli,
v širém to poli mezi horami,
ne jezero se leskne po ranním slunci,
a zbraň to poleskuje dvojího vojska,
pravoslavného ruského i zlého tatarského.
I srazila se vojska v jednu sílu,
pochmuřila se bitva černým mrakem,
nebouří hromové po jasném nebi,
a jakby bouřili pod syrou zemí,
mát' syrá země hory potřásá;
vojsko tatarské bez počtu – vlnyorské,
vojsko ruské do počtu – příkré skály.

Ne kalená střela přiletěla,
mezi ruským vojskem proletující,
do vojska tatarského doletující:
a přihnal se mládec Ilja Volžanín
v celé své síle, moci bohatýrské;
on skáče promezí ruskými – jedvaže vidu,
on doskočil Tatarův – a již sluchu.
Seče, bije, střely vypouští,
travou přede vichrem Tataré k zemi,

listím přede vichrem Tataré v outěk;
pobil on mládec zlého Tatarstva
ne více a ne méně do dvou tisíc.
I byl boj krutý v polovic boje,
a byla půtka v polovic půtky, –
ne hromový mrak proti mraku,
a měří zeť chánův, vůdce Bajadur
střelou, mečem proti Volžanínu;
střela zasvistěla okolo ucha, –
meč na meč – bohatýr tu na bohatýra.

Či od kovadlin skáčí jiskry
Ze žhoucího železa prýskajíce?
To jiskry srší z brnění, ze šišáků,
ode ran lýtých bor, doubrava šumí,
pěna prýská z ust mládcům, bitcům,
pěna prýská od dobrých koní.
I byl boj lýtý přes poledne,
Bajadur –Tatařin rozjařil se,
on rozehnal koně proti koni,
mečem hrud' proklal koni hrušáku,
sám ode rány meče Volžanínova,
ode rány na šíji k zemi se valí,
k zemi se valí, zraky bujné se kalí.
Ach, nastala bída na bohatýra,
veliké hoře padlo na Volžanína,
ne hrušák, dobrý to kuň k zemi padá,
a pod mládcem žlutý sypký písek k zemi se hrne,
dar to nerodné matky řeky Volhy;
ne meč ostrý z ruky vypadává,
a slizký ouhoř se vymykuje,
ocelový šišák – kost želvy vodní,
a kalené střely – drobné rybičky,

vše darové podvodní matky řeky Volhy.

Přihnali se Tataré, přiskákali,
oni dobrého mládce uchvátili,
mocí, silou velikou z boje vyvedli,
a k Caru Ugadaju jej přivedli,
k Caru to Ugadaju Ugadajoviči.
I kázal Car jej mládce pod stráž vzíti,
do temného vězení uzavřítí,
k sloupu to dubovému přikovati;
i rozkázal jej mládce trýznit', mučit',
chtěť' on Car Volžanína ztatařiti,
na víru tatarskou obrátiti,
pro těch-li zabitých Tatar do dvou tisíc,
pro zabití zetě svého Bajadura.
I byl mučen Volžanín prvního dne,
a veliké muky jej neznutily;
i byl trýzněn Volžanín druhého dne,
nepokořila jej mládce velká trýzeň,
a na třetí den sám Car Ugadaj
s novými katy k vězení přijíždí,
žalář otvírá, mládce se táže:
„Hoj, an jsi dobrý mládec, Ilja Volžanín!
Ty chceš-li s námi Tatary za jedno býti,
ty chceš-li víru tatarskou na se vzíti,
a s námi to na křesťany bojovati?
Drahou přízní já tebe podaruji,
velikou tobě láskou odměním se,
tož přízní, láskou – vlastní dcerou,
a vlastní dcerou Ugadajovnou.
A ty nechceš-li činit' po vůli,
bude hněvu mého tobě zakusiti,
tvé dám po kusích tělo rozřezati,

tvou sílu bohatýrskou ohněm popálím,
a tebe po částkách zbavím života. –“

Po prvé mládec pocítil bázeň,
on zachvěl na těle po osyčímú;
a on hroznému Caru neodpovídá,
k Bohu se modlí se slzami,
Boha na pomoc sobě přizívá:
„Učiň, Bože, milost nade mnou,
ty sešli posla, z bídy vytrhni,
neb aspoň duši z rukou nevěrných!“
A rychlý posel boží přichází,
rychlý to posel – hrom hněvu božího;
on prorazil vězení, katy zabil,
samého Cara omráčil, k zemi svalil,
na dobrém mládcí kruhy sežeh, rozbil,
a věrnému mládcí neublížil.
I poskočil Volžanín na rychlé nohy,
meč Ugadajovi od boku vytrhnul,
na carského vyskočil dobrého koně,
seče, bodá Tatary na vše strany,
až on dostihnul šírého pole,
a na širém poli s koně skočil,
s koně skočiv Bohu se modlil,
za milost velikou to díky vzdával,
za divné zachování svého života.